

Col·lecció Monografies i Aproximacions

De la càmera a l'aula: fotografies de dones
Arxiu Ismael Latorre Mendoza

Aina Torres Latorre

MIA 42

**Colección *Monografies i Aproximacions*
IUCIE, Universitat de València**

DIRECCIÓN:

Rosa Isusi-Fagoaga [IUCIE, Universitat de València]

COMITÉ EDITORIAL:

Ana M. Botella Nicolás [Universitat de València], Adela García-Aracil [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València] y Francesc J. Hernández Dobon [IUCIE, Universitat de València].

COMITÉ CIENTÍFICO NACIONAL E INTERNACIONAL:

Leandro Almeida [Universidade do Minho, Portugal], Rolf Arnold [Technische Universität Kaiserslautern, Alemania], José Beltrán Llavador [Universitat de València, España], Danguole Bylaite Salavéjiene [Vytautas Magnus University, Lituania], Lourdes Cilleruelo Gutiérrez [Universidad del País Vasco, España], Nadia Czeraniuk [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Emilia Maria da Trindade Prestes [Universidade Federal da Paraíba, Brasil], Francisco J. Escobar Borrego [Universidad de Sevilla, España], Inelvis Miranda Martínez [Universidad de Pinar del Río, Cuba], M^a del Valle de Moya Martínez [Universidad de Castilla La Mancha, España], Amparo Hurtado Soler [Universitat de València, España], Matias Denis [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Luis Hernán Errázuriz Larraín [Pontificia Universidad Católica de Chile, Chile], Alejandra Montané [Universitat de Barcelona, España], Silvia Monteiro [Universidade do Minho, Portugal], Esther Planells Aleixandre [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València, España], Esther Ruiz Palomo [Universidad de Burgos, España], Jorge Sastre [Universitat Politècnica de València, España] y Laura Verena Schaefer [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay].

Monografies i Aproximacions, n° 42

Título: *De la càmera a l'aula: fotografies de dones. Arxiu Ismael Latorre Mendoza*

Autoría: Aina Torres-Latorre. Prólogo: Helena Rausell Guillot

ISBN: 978-84-48490-4

URI: <https://www.uv.es/uvweb/institut-creativitat-innovacions-educatives/ca/publicacions/colleccio-monografies-aproximacions-1286010343684.html>

© Del texto: los autores

© Diseño de portada: I. Blasco i Rovira

© EDITA: Instituto de Creatividad e Innovaciones Educativas de la Universitat de València, 2023

Impreso digitalmente en la UE

VNIVERSITAT
D VALÈNCIA

Institut de Creativitat

i Innovacions Educatives

Se permiten la reproducción, distribución y la comunicación pública, siempre que se cite el título, el autoría y editorial y que no se haga con fines comerciales.

**Col·lecció *Monografies i Aproximacions*
IUCIE, Universitat de València**

DIRECCIÓ:

Rosa Isusi-Fagoaga [IUCIE, Universitat de València]

COMITÉ EDITORIAL:

Ana M. Botella Nicolás [Universitat de València], Adela García-Aracil [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València] y Francesc J. Hernández Dobon [IUCIE, Universitat de València].

COMITÉ CIENTÍFICO NACIONAL E INTERNACIONAL:

Leandro Almeida [Universidade do Minho, Portugal], Rolf Arnold [Technische Universität Kaiserslautern, Alemanya], José Beltrán Llavador [Universitat de València, España], Danguole Bylaite Salavéjiene [Vytautas Magnus University, Lituània], Lourdes Cilleruelo Gutiérrez [Universidad del País Vasco, España], Nadia Czeraniuk [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Emilia Maria da Trindade Prestes [Universidade Federal da Paraíba, Brasil], Francisco J. Escobar Borrego [Universidad de Sevilla, España], Inelvis Miranda Martínez [Universidad de Pinar del Río, Cuba], M^a del Valle de Moya Martínez [Universidad de Castilla La Mancha, España], Amparo Hurtado Soler [Universitat de València, España], Matias Denis [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Luis Hernán Errázuriz Larraín [Pontificia Universidad Católica de Chile, Chile], Alejandra Montané [Universitat de Barcelona, España], Silvia Monteiro [Universidade do Minho, Portugal], Esther Planells Aleixandre [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València, España], Esther Ruiz Palomo [Universidad de Burgos, España], Jorge Sastre [Universitat Politècnica de València, España] y Laura Verena Schaefer [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay].

Col·lecció Monografies i Aproximacions, n° 42

Títol: *De la càmera a l'aula: fotografies de dones. Arxiu Ismael Latorre Mendoza*

Autoria: Aina Torres-Latorre. Pròleg: Helena Rausell Guillot

ISBN: 978-84-48490-4

URI: <https://www.uv.es/uvweb/institut-creativitat-innovacions-educatives/ca/publicacions/col·leccio-monografies-aproximacions-1286010343684.html>

© Del text: els autors

© Disseny de portada: I. Blasco i Rovira

© EDITA: Institut de Creativitat i

Innovacions Educatives de la

Universitat de València, 2023

Imprès digitalment a la UE

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

**Institut de Creativitat
i Innovacions Educatives**

Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública, sempre que es cite el títol, autoria i editorial i no siga amb finalitats comercials

DE LA CÀMERA A L'AULA: FOTOGRAFIES DE DONES

Carolina Latorre-Canet CC BY-SA 3.0

VNIVERSITAT VALÈNCIA **Facultat de Magisteri**

Arxiu Ismael Latorre Mendoza

COMISSIÓ D'IGUALTAT

El advenimiento de la contemporaneidad ha traído cambios esenciales en las formas y los tiempos de la comunicación, de la mano de la emergencia de nuevas vías de participación política, pero también de la reivindicación del espacio público como espacio ciudadano. En este contexto, el arte y las nuevas formas de comunicación son claves para atraer la atención de la esfera pública y proporcionar voz a nuevos agentes sociales.

En este marco se inserta el proyecto que ahora presentamos con el patrocinio del Vicerrectorado de Igualdad, Diversidad y Políticas Inclusivas y del *Institut de la Creativitat* de la Universitat de València. El libro *De la càmera a l'aula: fotografies de dones* incluye una serie de fotografías pertenecientes al *Arxiu Ismael Latorre Mendoza*. Se trata del archivo familiar, histórico y fotográfico más importante de la Ribera del Xúquer y tiene sus orígenes en el año 1935. El fondo no está integrado exclusivamente por fotografías, sino que incluye, además, negativos, películas, diapositivas, cartas, carteles, documentos médicos, textos escolares, material fotográfico.... Todo ello le confiere un innegable valor etnográfico, histórico y artístico.

La selección de las imágenes se ha realizado en función de su temática: las protagonistas de todas ellas son las mujeres, retratadas de forma global o individual. Se incluyen imágenes de las exposiciones que el Archivo ha realizado desde una perspectiva de género, pero también fotografías de mujeres creativas y profesionales y fotografías del proyecto *Feines de casa* (1993-1997) de Carolina Latorre Canet.

Como señaló en su día Susan Sontag las fotografías son una interpretación del mundo tanto como las pinturas y los dibujos, pero, sobre todo, fotografiar es conferir importancia. Frente a estas imágenes, los protagonistas somos un poco todos: el fotógrafo, como creador, pero también como testigo; el responsable del encargo, de haberlo; las personas que aparecen representadas y, por último, pero no por ello menos importantes, los espectadores, que vuelven a dar vida con su mirada a los personajes retratados.

Dra. Helena Rausell Guillot,

Vicerrectora de igualdad, diversidad y políticas inclusivas

Introducció

Abans que res, em cal fer un missatge d'advertiment al lector: aquest llibre que comenceu a llegir no va ser pensat inicialment com a llibre, sinó que ha sorgit directament dels panells d'una exposició fotogràfica. Aquests panells, com a tals, estan formats per imatges i per text en quantitats diverses i estan pensats per a poder ser visualitzats en un ordre lineal — l'exposició presentava un ordre de contingut clar— però alhora permeten l'aproximació aïllada a qualsevol dels panells o una aproximació al conjunt del material de l'exposició tan aleatòria en l'ordre com es desitge. No s'ha revisat aquest material ni tampoc s'ha repensat per a transformar-lo en un llibre, sinó que simplement s'ha traslladat panell per panell la totalitat de l'exposició seguint l'ordre en què va ser exposada. És per això que animem els lectors més valents a anar directament a la pàgina 24 i comprovar si els agrada o no el que hi troben abans de continuar llegint aquest text introductori. O a la pàgina 17, o a la pàgina 31.

Com deia, aquest llibre està format pel material d'una exposició fotogràfica. Es tracta de l'exposició *De la càmera a l'aula: fotografies de dones*, que va ser inaugurada el 23 de març de 2022 a la Facultat de Magisteri del Campus dels Tarongers de la Universitat de València. *De la càmera a l'aula* pretenia servir a l'alumnat d'aquesta facultat com a punt de partida per a reflexionar sobre l'ús de material fotogràfic en l'ensenyament, és a dir, tant sobre l'ús de la imatge d'altri com de la creació d'imatges per part dels infants. La fotografia serveix per a acostar-nos a la vida d'altres persones, les fotografiades, i per a fer-nos entendre el punt de vista d'unes altres, les fotògrafes. Més encara en el cas dels alumnes de l'ensenyament primari, que poden trobar en la imatge un lloc d'aprenentatge.

A més de reivindicar la utilitat de la fotografia en l'educació, l'exposició posava la dona en el centre d'atenció. De fet, va arribar a la Facultat de Magisteri portada per la Comissió d'Igualtat de la Facultat dins del marc de les activitats organitzades en relació amb la celebració del 8 de març. En resum, les imatges de l'exposició i, per tant, d'aquest llibre, responen al subtítol *fotografies de dones*: es tracta d'imatges en què les dones o bé són les fotografiades o bé són les fotògrafes —o , evidentment, són les dues coses alhora. L'exposició mostra la vida de dones en situacions de la vida quotidiana, en fotografies d'estudi, en retrats, etc., i s'enriqueix amb el gran abast cronològic de les imatges, la primera de les quals data del 1937 mentre que l'última és del 2019.

Les imatges exposades formen part de l'Arxiu Ismael Latorre Mendoza, com a representant del qual signe aquest escrit. Aquest arxiu també va ser l'encarregat de l'elaboració dels panells, formats per les imatges i per textos complementaris. De fet, l'organització de l'exposició va ser conjunta entre l'Arxiu Ismael Latorre Mendoza i la Comissió d'Igualtat de la Facultat de Magisteri de la Universitat de València. En la resta d'aquest escrit, ens centrarem a presentar més a fons tant el contingut de l'exposició com l'arxiu fotogràfic de què les imatges formen part, arxiu que és reconegut com un dels arxius fotogràfics històrics més importants del País Valencià.

L'Arxiu Ismael Latorre Mendoza (a partir d'ara, AILM) és un arxiu fotogràfic familiar i és un arxiu fotogràfic històric. És un arxiu familiar perquè naix del treball com a fotògrafs dels membres d'una família del poble d'Alginet i és un arxiu històric perquè compta amb imatges de producció pròpia que abasten cronològicament gairebé un segle. Aquestes imatges de producció pròpia inclouen fotografies i negatius que daten des del 1935 fins a l'actualitat. Si parlem d'imatges de producció pròpia és perquè l'AILM també conserva fotografies anteriors al 1935, d'altres autors, com ara J. Grollo, J. Llopis, M. Arroyo, Rocard, Guzmán, M. Reinoso o R. Sanchiz o també de fotògrafs dels quals desconeixem el nom. Les més antigues d'aquestes imatges daten del segle XIX.

Malgrat que la importància de l'AILM resideix en el resultat del treball com a fotògrafs dels membres de la família, és a dir, en les imatges, també compta amb una biblioteca de publicacions fotogràfiques, siguen llibres, revistes, butlletins municipals o catàlegs, i amb una col·lecció d'objectes que es relacionen amb l'ofici de la fotografia del segle passat. En aquest sentit, destaca la conservació de càmeres de reportatge i càmeres d'estudi, però també de material divers de laboratori (ampliadors, rellotges, etc.).

Un altre fet destacable de l'AILM és que, tot i tractar-se d'un arxiu fotogràfic històric, continua en actiu en l'actualitat, ja que alguns dels fotògrafs que en formen part continuen produint imatges en aquest any 2022. Com a arxiu familiar, l'AILM està format per cinc fotògrafs —que presentarem tot seguit—, dos dels quals estan encara en actiu.

A més, ha sigut durant els últims anys quan s'ha fet una feina de publicació d'imatges de cara al públic de manera més sistemàtica, gràcies a la col·laboració de l'AILM amb els projectes d'Amical Wikimedia i Wikimedia Commons. De fet, la totalitat de les imatges de l'exposició *De la càmera a l'aula: fotografies de dones* ha estat publicada en la plataforma en línia de Wikimedia Commons i l'exposició comptava amb el suport de projectes com ara Amical Wikimedia, Wikimedia València i Viquidones.

Per als desconexedors del funcionament de Wikimedia Commons, us serà fàcil de comprendre si l'enteneu com una *viquipèdia* d'imatges, és a dir, com una enciclopèdia lliure en línia que, en lloc d'estar formada per entrades enciclopèdiques, està formada per imatges alliberades per autors diversos. Aquestes imatges poden estar subjectes a diferents restriccions d'ús (no permetre l'ús comercial, per exemple), però tenen en comú que parteixen de ser un material lliure de drets però que demana el reconeixement de l'autor. Per tant, qualsevol persona pot fer ús de les imatges de l'AILM que han estat alliberades en aquesta plataforma, però sempre n'ha de reconèixer l'autoria i fer-ne esment si les utilitza públicament (per exemple, incloent-les en un llibre o en una revista).

Podeu completar aquesta presentació de l'AILM amb la informació de la pàgina 15, que correspon al primer panell de l'exposició. No vull que aquesta introducció siga una repetició del contingut explícit en forma de text als panells de l'exposició, però entenc que no reiterar cap informació faria aquest text introductori il·legible. Demane disculpes pel possible avorriment que això provoqe en els lectors.

Com he esmentat fa un parell o tres —tres— paràgrafs, l'AILM està format per cinc fotògrafs i l'exposició que introduïm compta amb imatges dels cinc. La figura més

emblemàtica de l'AILM és qui dona nom a aquest arxiu familiar: Ismael Latorre Mendoza. Va ser el primer fotògraf de la família i qui va començar el negoci familiar, però, sobretot, destaca per les seues imatges que defugien la més estricta tasca professional. Qualsevol alginetí —ara ja amb una certa edat— recorda l'afició d'Ismael a passejar pel poble, per l'horta dels voltants i per on fora amb la càmera sempre al damunt. La fotografia no era només un ofici per a ell. El seu afany de plasmar la realitat de cada moment el va portar a confegir «un dietari visual» (en paraules de Francesc Vera Casas) en format de reportatge gràfic de la vida del seu poble, un dietari que té la seua època d'esplendor en la segona meitat del segle passat.

Podreu veure imatges d'Ismael en diverses pàgines d'aquest llibre, agrupades segons la temàtica. Com a fotògraf de reportatge, Ismael destaca per fotografies d'agricultura (pàgina 16), d'oficis (pàgina 17), de l'oci popular (pàgines 18 i 19) o d'esports (pàgina 20). La informació sobre el fotògraf que contenia l'exposició es troba en la pàgina 17 . Es conserven més de 300.000 negatius seus, dels quals una quarta part tenen un gran valor documental, ja que corresponen al seu vessant de fotògraf no d'estudi sinó de reportatge.

En realitat, la figura d'Ismael no va ser important al poble només per la seua tasca com a fotògraf, sinó que era una de les persones més destacades dins del món de la cultura alginetina. De fet, com a reconeixement a aquesta importància, Ismael va ser nomenat fill predilecte d'Alginet l'any 1999 en un acte en què es reconeixia la mateixa condició al pilotari Julio Palau Lozano, conegut com a *Juliet d'Alginet*, i al pintor José Espert Climent. Aquestes dues grans persones de la cultura alginetina del segle passat, destacades en dos àmbits completament diferents (l'esport i la pintura), van mantenir una relació estreta amb Ismael. Mostra d'aquesta relació són les imatges que Ismael va fer de Juliet o els retrats que José Espert va fer d'Ismael, que també són conservats per l'AILM.

Fet i fet, Ismael Latorre Mendoza va ser una figura de pes al poble d'Alginet durant la segona meitat del segle xx i molta gent encara el recorda, ja vell, fent-se càrrec dels termòmetres i els pluviòmetres de l'Ajuntament. El seu interès per la meteorologia pot semblar anecdotari, però hi ha manera millor d'acabar que amb una anècdota la presentació d'un home tan ple d'anècdotes com Ismael? Hi ha millor manera de presentar aquell home que, per a traure naturals les persones en les imatges comptava 1, 2 i 3, però feia la fotografia mentre pronunciava el número 2?

Cronològicament, la segona persona de la família que es va submergir en el món de la fotografia va ser Laura Canet Lozano. Laura, casada amb Ismael, es va dedicar al treball de la fotografia des dels anys 50 fins als anys 80. Va ser alumna d'Ismael i, amb ell, es va fer càrrec d'una empresa fotogràfica que, des dels inicis, es va plantejar com una entitat familiar. Si Ismael destacava per les seues imatges fetes al carrer, als camps, sota la llum del sol, Laura excel·lia en les imatges d'estudi. Una vegada fetes, ella mateixa revelava les fotografies al laboratori i, de vegades, també les il·luminava —les pintava— per a posar color a aquell revelat en blanc i negre. Era a ella a qui acudia gent no només d'Alginet sinó també d'altres pobles de la Ribera per a tenir les fotografies de bateig, de comunió, de boda, de vestits de festa...

Una mostra ínfima del seu treball de fotografies d'estudi es pot trobar en la pàgina 21, acompanyada d'una breu descripció biogràfica de Laura. La tasca del fotògraf d'estudi anava molt més enllà de controlar l'espai i presentar una imatge amable de la persona fotografiada. Hi va haver una moda, per exemple, de fer fotografies d'infants en què es duïen a terme tres fotografies cadascuna amb una expressió diferent a la cara: una rient, una altra més bé neutra i una altra plorant. És precisament el que podem veure en la primera imatge de la pàgina 21. Per tant, Laura havia de fer riure i de fer plorar els infants que fotografiava. I com els feia plorar? Res més fàcil que enviar les mares fora de l'estudi i deixar-los sols.

A més, a partir de la dècada dels 70 Laura també es va incorporar a una nova tendència de les fotografies d'estudi —que existeix encara hui en dia— que consistia a fer imatges d'estudi en espais exteriors que podríem qualificar de bucòlics. Així, Laura s'emportava la càmera d'estudi a diferents horts del terme d'Alginet, com l'hort de Bonet o l'hort de Galindo, o, fins i tot, alguna vegada a l'Albufera per a fer fotografies per a bodes o comunions.

Aquella empresa familiar fundada per Ismael i Laura va continuar en peu en mans del primer fill de la família, Gerard Latorre Canet (pàgina 22). Gerard va portar la botiga des del 1984 fins al 2004 i entre les temàtiques de les seues imatges podríem destacar les fotografies d'oci, és a dir, d'esports i d'esdeveniments culturals com el teatre, o les seues imatges d'obra pública fetes per encàrrec d'organismes públics com la Generalitat Valenciana o la Diputació de València. Quan parlem d'imatges d'obra pública ens referim a fotografies de ponts, de ports marítims... Per exemple, va fotografiar tant ports com fars al llarg de tota la costa mediterrània de l'Estat. Es podria relacionar aquest vessant del seu treball fotogràfic en els seus estudis com a enginyer.

Ara bé, el que cal posar en relleu de l'obra de Gerard és que es va especialitzar en la producció en vídeo. Gerard va ser el primer a encarregar-se de la televisió local d'Alginet, pionera en aquell temps a la Ribera del Xúquer. Fins i tot, va fundar una productora, 3Vídeo3, amb què va dur a terme documentals com ara *Oltra y Núñez, mano a mano*, conjuntament amb la productora Draic, o *Homenatge a Carboneret*.

La segona filla de la família, Carolina Latorre Canet, va fer estudis de comunicació audiovisual i s'ha dedicat professionalment a ser tècnica d'imatge i so per a la Facultat de Magisteri de la Universitat de València. És el membre de la família que ha tingut una vocació més clara per la fotografia artística i també per la fotografia de reivindicació social. Una mostra d'aquests dos vessants de Carolina queda representada en la imatge del cartell de l'exposició *De la càmera a l'aula: fotografies de dones* (pàgina 6). Actualment es dedica preferentment a la fotografia de natura i als retrats, però ha tractat temàtiques molt diverses al llarg de la seua trajectòria com a fotògrafa, entre les quals podríem afegir les fotografies de viatges (pàgines 23 i 35).

Entre els projectes de Carolina, l'AILM va pensar que el projecte *Feines de casa* havia de tenir un pes molt important en una exposició dedicada, precisament, a la dona, per ser un projecte plantejat des d'una perspectiva de gènere. Aquest projecte, elaborat del 1993 al

1997, pretenia donar visibilitat a l'esforç que les dones realitzaven soles —i malauradament encara realitzen de vegades soles— per a portar endavant els treballs propis d'una llar (la neteja de la llar, la cuina, la cura de la roba...). Pretenia donar visibilitat a aquest esforç i alhora reivindicar la necessitat d'un canvi que a poc a poc s'ha anat produint en la nostra societat. Podeu veure algunes imatges del projecte des de la pàgina 24 fins a la pàgina 30. A més, en podeu trobar informació en la pàgina 24, on també es presenta breument la biografia de Carolina.

El vessant de reivindicació social de les imatges de Carolina també es va realitzar en altres projectes. És el cas de *Xiquetes i xiquets del carrer* (pàgina 32), centrat en la problemàtica dels infants que, per manca de recursos i d'atenció, passen massa temps als nostres carrers. També és el cas d'imatges esporàdiques de manifestacions i reivindicacions públiques, com les recollides en la pàgina 37, que clouen el contingut de l'exposició.

En el llibre, a més, es poden veure altres imatges de Carolina, vinculades a la producció actual de la fotògrafa. Em referisc als dos panells de l'exposició formats exclusivament per retrats. En la pàgina 33 podeu veure quatre retrats de persones de la vall de l'Isàvena, un riu de la Ribagorça aragonesa. Aquestes imatges formen part d'un projecte fotogràfic en què Carolina pretén captar la vida de les persones d'aquells pobles del Prepirineu aragonès mitjançant dos tipus d'imatges diferents: el retrat i una fotografia que podríem qualificar de *subjectiva* des del moment que són les persones fotografiades les que decideixen en quin espai volen aparèixer, és a dir, Carolina les insta a elegir l'espai que les representa.

En canvi, en la pàgina 34, hi ha quatre retrats que formen part d'un projecte en col·laboració amb l'associació Aguafa, de Guadassuar. Aquesta associació es dedica a l'atenció de persones afectades per l'Alzheimer. Així, aquest projecte fotogràfic de Carolina és, de nou, una mostra del seu vessant com a fotògrafa de reivindicació social.

L'últim dels fotògrafs que formen part de l'AILM —cronològicament— és Vicenç Salvador Torres Guerola. Vicenç, l'home de Carolina, es va introduir primer dins de l'arxiu familiar com a arxiver. Així, l'any 2011, quan va morir Ismael, Vicenç es va encarregar de custodiar el material de l'AILM i de començar una feina d'ordenació que inicialment semblava inacabable. D'entrada, es va traslladar la majoria del material de l'antiga seu de l'AILM, on s'havia trobat la botiga i el laboratori familiars, a la seu actual al carrer Sant Antoni d'Alginet.

Quan aquella primera tasca de classificació superficial ja estava més o menys enllestida, Vicenç es va introduir també en el tractament digital de les imatges i va començar a col·laborar amb la Viquipèdia i amb Wikimedia Commons. Va ser per iniciativa de Vicenç que l'AILM es va introduir en aquest món de les *wiki* —o *viqui*-, en la nostra llengua— en què està tan actiu actualment. Només heu de fer una ullada a la pàgina d'usuari de l'Arxiu Ismael Latorre Mendoza per a entendre de què estem parlant, del tipus d'imatges amb què treballa l'AILM per a Wikimedia Commons i de la quantitat d'imatges que allibera en aquesta plataforma. Us en deixe l'enllaç:

https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Arxiu_Ismael_Latorre_Mendoza

I, aprofitant aquest moment d'adjuntar drecceres, us copie també l'enllaç a l'entrada de la Viquipèdia dedicada a l'AILM:

https://ca.wikipedia.org/wiki/Arxiu_Ismael_Latorre_Mendoza

L'alliberament d'imatges comporta treballs diversos: la recuperació de negatius antics, majoritàriament d'Ismael, i el tractament digital d'aquests negatius, però també l'elaboració de material fotogràfic nou, seguint l'afany enciclopèdic de Wikimedia Commons en què qualsevol monument, qualsevol edifici d'interès arquitectònic, qualsevol persona destacada, etc. ha de tenir un lloc en aquesta plataforma. És en aquest vessant de retrat del món actual en què s'inscriu el treball com a fotògraf de l'arxiver de l'AILM, com podeu veure en les pàgines 31 i 36.

Ara bé, el treball voluntari per a Wikimedia Commons no es redueix a aquest alliberament de fotografies. L'AILM vol ser un exemple a seguir per a la resta d'arxius fotogràfics històrics escampats arreu del País Valencià. És per això que insta els hereus d'aquests arxius a guardar amb cura i ordenar el material conservat i també a començar la mateixa feina d'alliberament d'imatges que l'AILM duu a terme. En aquest sentit, l'any 2019 l'AILM va començar a recuperar, treballar digitalment i alliberar imatges d'un altre arxiu fotogràfic de la Ribera Alta en col·laboració amb els seus hereus: l'arxiu fotogràfic de Nàcher Vendrell, d'Algemesí.

En definitiva, si algú de vosaltres, lectors, té notícies d'algun arxiu fotogràfic que poguera estar interessat a fer aquest treball o a rebre ajuda per portar endavant aquest treball, no dubteu a contactar amb els responsables de l'AILM (arxiuismaellatorremendoza@gmail.com). Potser iniciar-se en aquest món és difícil, però sempre va bé comptar amb l'ajuda d'algú que ja s'hi ha iniciat.

Per acabar aquest escrit, abans de donar les gràcies a aquells lectors que han reprimat les ganes d'obrir la caixa de Pandora i han continuat llegint fins aquí, m'agradaria remarcar, una vegada més, la importància de l'Arxiu Ismael Latorre Mendoza. I m'agradaria fer-ho no només recordant la quantitat d'imatges i la qualitat de les imatges que el formen part, sinó també la voluntat d'aquest arxiu de continuar viu. En efecte, l'AILM no vol ser solament un record d'aquelles imatges d'Ismael i Laura del segle passat sinó una empresa familiar encara en actiu que sí, fa història amb el treball dels dos primers fotògrafs de la família, però també en continua fent amb les imatges dels dos fotògrafs que encara estan en actiu, Carolina i Vicenç.

Gaudiu del llibre. Gaudiu de l'exposició. Gràcies per interessar-vos per aquesta mostra de cultura tan evident però de vegades tan poc reconeguda que és la fotografia. Amb tots vosaltres, *De la càmera a l'aula: fotografies de dones*.

Aina Torres Latorre,

com a representant de l'Arxiu Ismael Latorre Mendoza

ARXIU ISMAEL LATORRE MENDOZA

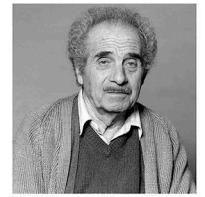
(1935 - 2022)

L'Arxiu Ismael Latorre Mendoza (AIRM) està format per unes 500.000 imatges d'Ismael Latorre Mendoza, Laura Canet Lozano, els seus fills Gerard i Carolina i el seu gendre Vicenç Salvador Torres Guerola. Les primeres imatges fetes per Ismael són de l'any 1935, tot i que a l'arxiu hi ha imatges i documents més antics col·leccionats pel fotògraf. La producció continua hui en dia.

L'1 de desembre del 2021, l'ajuntament d'Alginet, per unanimitat de regidores i regidors del consistori, sol·licità a la Conselleria de Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana la declaració de Bé d'Interés Cultural de l'Arxiu.

1 Laura

2 Ismael

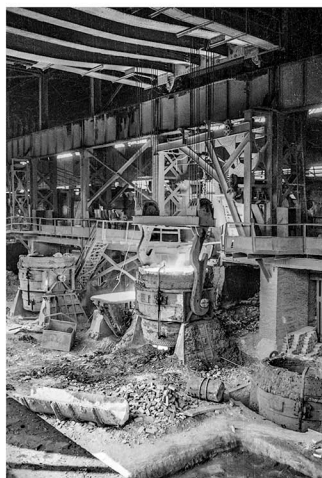
3 Mariona, Serra de Sis (Ribagorça, 2018)

Abraça una temàtica molt ampla, que va des de l'agricultura fins als oficis, passant per esports, xiquetes i xiquets del carrer, personatges, política, festes, música, religió, l'Índia, Cuba...

A l'Arxiu hi ha imatges de dones treballant, sobretot al camp o en treballs relacionats amb l'agricultura, treballant a casa (netejan, fent el menjar...), de dones en actes reivindicatius, de dones en diferents activitats socials i d'oci...

L'Arxiu ha dut a terme projectes i exposicions amb la dona com a tema central: amb imatges de Carolina, la projecció de diapositives *Dones i Paisatges (l'Índia)* a Benimaçlet el 1989, i l'exposició *Cuba, diari de viatge* a la Pobla de Vallbona el 1995; amb fotografies d'Ismael, l'exposició *La dona en el seu treball* a Alginet el 1999, l'exposició *Dones, treball i festa* a Alginet el 2000, i l'exposició *La força de la dona* a València el 2005, que més tard s'ha exposat fins a un total de huit vegades.

4 Alt forn, Port de Sagunt (1951)

5 Beniparrell abans de la riuada (1957)

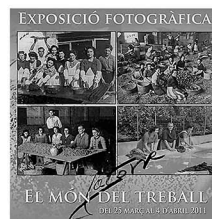
6 Plantant arròs, Cano de la Séquia Reial del Xúquer (1949)

7 Plantant cacauet, era de l'estació (1948)

8 Collita de cacauet, era del camí Trullàs (1959)

9 Exposició de la XIV Assemblea d'Història de la Ribera

10 Riuada de 1957, Alginet

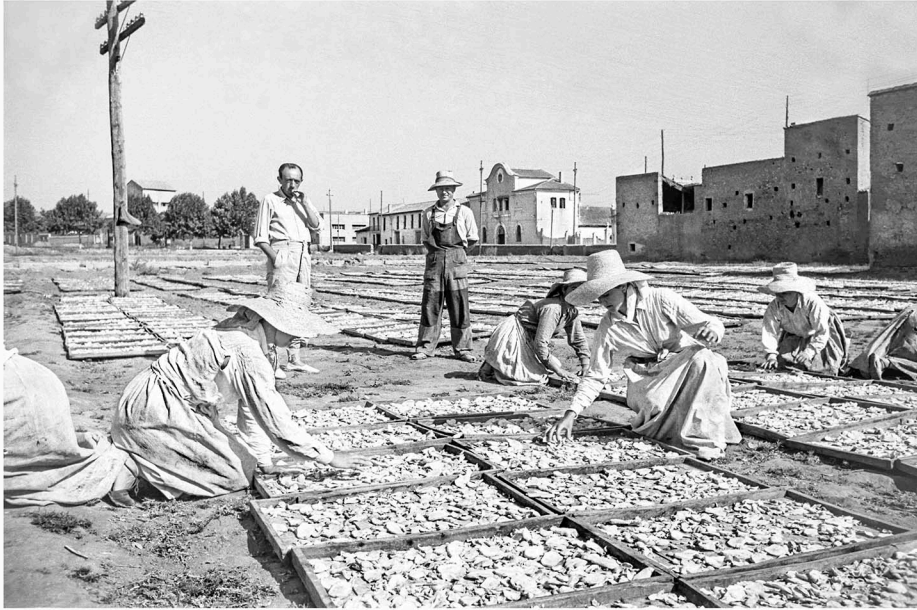

11 Maria del Mar Bonet (2018)

L'any 1968 Ismael Latorre va fer la seua primera exposició a Alginet. Des d'aleshores s'han exposat imatges de l'Arxiu en diferents pobles del País Valencià: Alaquàs, l'Alcúdia, Aldaia, Algemesí, Alginet, Bunyol, Carlet, Cullera, l'Eliana, Gandia, el Genovés, Guadassuar, la Pobla de Vallbona, Puçol, Quart de Poblet, Sogorb, Torrent i Utiel. A més, també s'ha exposat a València ciutat, en diferents locals i sales d'exposicions. La Diputació de València també ha exposat les imatges fetes per Ismael dels pilotaris Juliet d'Alginet i Xiquet de Quart a l'exposició *Faixa roja, faixa blava. La pilota valenciana*, que ha viatjat per diverses poblacions del País Valencià. També s'han exposat fotos de l'Arxiu a la Casa de la Cultura d'Eibar (Guipúscoa) i a la Sènia (Tarragona).

L'Arxiu col·labora amb els projectes d'Amical Wikimedia i amb Wikimedia Commons.

FEINES AGRÍCOLES (1947-1963)

Papes de moniato, Alginet (1947)

Laura Canet Lozano, 7-04-1948

Collidores de cebes, Picassent (1947)

Tomaques, cooperativa agrícola, Alginet (1963)

Triant cacauet, 19-11-1947

Pelant ametles, 11-08-1959

FEINES AL POBLE (1937 - 1963)

Ismael Latorre Mendoza

(Alginet, 29 d'agost de 1920 - Alginet, 23 de desembre de 2011)

Com més mire i repasse les fotografies de Latorre, més convençut estic que la datació sistemàtica i precisa de les imatges respon a un objectiu clar: el de confeigir un dietari visual en què cada imatge és una pàgina d'una obra, d'un corpus que es pretén unitari i coherent. (Francesc Vera Casas)

Amb una producció fotogràfica de 1935 a 2006, s'inicià com a fotògraf amb Josep Trullenque. Publicà la primera foto l'any 1942 al *Levante*, periòdic de què va ser corresponçal durant 50 anys. El període de major producció d'Ismael va de l'any 1945, quan creà el seu primer laboratori i havia de rentar les fotos al carreró de la Fonteta perquè no tenia aigua corrent, a l'any 1984, quan es va jubilar. Actualment es conserven més de 300.000 negatius seus, dels quals uns 70.000 tenen un gran valor documental.

Plaça de la font, Alginet (1937)

Són temàtiques conegudes de l'autor: l'agricultura, els oficis, la dona, la música, la postguerra, la pilota valenciana i la festa.

La primera exposició, la va inaugurar el 17 d'agost de 1968 a Alginet. Va exposar arreu del País Valencià, també a València ciutat, i, fins i tot, a Tarragona i Madrid.

Trinquet de Carlet, 1-09-1948

S'han editat més de 1000 fotografies d'Ismael en un centenar de publicacions. A tall d'exemple, es troba obra de l'autor en: assemblees, audiovisuals, calendaris, certàmens, col·leccions editorials, la Diputació de València, l'Ajuntament d'Alginet, llibres d'autor, premsa valenciana, revistes com *El Temps*, *Sàpiens*, *Ferida* o *Fosbury*, i, fins i tot, un vídeojoc.

Laura Canet Lozano, 3-06-1956

Vacuna contra la poliomeilitis, 20-12-1963

Llavador del Vaporet, Alginet, 23-04-1950

ESPLAI (1959 - 1968)

Pasqua als Arenals, Ribera del Xúquer (21-03-1959)

Joc de la gallineta cega, Els Arenals (23-04-1968)

La Xivana, La Font de l'Almaguer (10-04-1966)

ESPLAI (1948 - 1971)

Pregó de festes, Alginet (9-04-1948)

Fans de Bruno Lomas, Alginet (25-01-1967)

Falleres i ciclista, Alginet (14-05-1957)

Bateig, carrer Major d'Alginet (25-07-1971)

BÀSQUET (1956 - 1958)

Camp de bàsquet del camí Trullàs, Alginet (1958)

Camp de bàsquet del camí Trullàs, Alginet (1956)

RETRATS

Laura Canet Lozano

(Alginet, 23 de juliol de 1925 - Alginet, 19 de març de 2006)

Amb una producció fotogràfica de 1951 a 1984, Laura va ser alumna de fotografia d'Ismael Latorre Mendoza. L'any 1951 es casen i funden l'arxiu familiar. Sempre es va dedicar a la fotografia d'estudi i revelava al laboratori la seua obra. Acudia al seu estudi gent d'Alginet, del Marquesat, de Benifaió, de Carlet i d'altres indrets de la Ribera del Xúquer.

Laura fotografiava al terrat del carrer Sant Antoni, al pati i a l'estudi del carrer Major d'Alginet, on tenien la botiga de fotografia; també a l'hort de Bonet i a l'Albufera de València. A més de les fotografies i negatius d'estudi, a l'AILM també queden fotografies d'excursions i viatges, tant per la península Ibèrica com per alguns països europeus, i també pel·lícules en format Super-8.

1

L'any 2013 el seu fill Gerard va exposar més d'un centenar d'imatges fetes per Laura en dues exposicions: *Clavariesses d'Alginet* i *Núvies d'Alginet*.

2

Delmira

3

Carolina

4

María Consuelo i la iaia

RIBERA DEL XÚQUER

2 Laura Lozano Espert

Gerard Latorre Canet

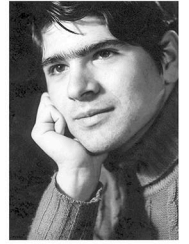
(Alginet, 29 de maig de 1952)

Producció fotogràfica de 1966 a 2004.

Va començar a fer fotos amb una càmera voigtländer de son pare. L'any 1984 va començar la seua producció en vídeo i va crear la productora 3Video3. Al mateix temps porta la botiga de fotografia familiar a Alginet i la televisió local, pionera en aquella època a la comarca de la Ribera.

Va fer fotos d'obra pública per a la Gerència de Ports de la Generalitat Valenciana i va treballar també per a la Diputació de València. Ha publicat fotografies en diaris com *Levante*, *ABC*, *El Castell* o *Pilota Viu*. En la col·lecció *Joc, Espai i Xarxa*, dedicada a la pilota valenciana, i en el llibre *Anecdolari i Personatges*, de la Societat Cultural Alèdua d'Alginet.

Ha estat comissari de diverses exposicions d'Ismael Latorre i de Laura Canet a Alginet.

1

3 Exhibició (6-07-1994)

4 Teatre (7-03-2000)

5 Assaig. Setmana de la dona (7-03-2000)

6 Teatre (10-05-1991)

7 Exhibició (17-07-1994)

8 Maica

L'
Í
N
D
I
A

1
9
8
8

PROJECTE FEINES DE CASA (1993-1997)

Carolina Latorre-Canet

(Alginet, 10 de desembre de 1959)

Producció fotogràfica des de la dècada dels 80.

En la dècada dels 90, Carolina va rebre diversos premis de fotografia, entre els quals destaquen el Concurs Nacional de Fotografia Hofmann de l'any 1991; el Saló Nacional de Fotografia de Quart de Poblet, en el 1992 i el 1993, o el premi a la millor col·lecció del VI Concurs Nacional de Fotografia Foto Fussion, el 1992.

En 1994 va participar en les I Jornades de dones fotogràfes valencianes en l'Institut de Formació Professional La Marxadella de Torrent. Ha exposat projectes en diferents centres educatius i va col·laborar en l'exposició col·lectiva *Descoberta* amb motiu de la XXII edició de la Universitat d'Estiu de Gandia.

Des dels seus inicis s'ha centrat en projectes fotogràfics on la dona és protagonista, com ara el projecte *Feines de casa*. Actualment, es dedica a la fotografia de natura i al retrat.

Elvira

Amparo

El projecte *Feines de casa* pretén donar visibilitat a tots aquells treballs de la casa que tradicionalment eren fets exclusivament per dones i que, malauradament, encara hui en dia són fets majoritàriament per elles. Els treballs de la llar no haurien de ser una feina menyspreada sinó un treball necessari per a tota la família. Aquest treball, però, hauria de comptar amb l'ajuda de totes i tots, no només de les dones. És per això que el projecte vol reivindicar la necessitat d'un canvi en l'organització familiar, un canvi que s'està produint però que hauria d'avançar més ràpidament. *Feines de casa* és un elogi a la feina que les dones han fet a la llar durant segles sense cap reconeixement. És un reconeixement merescut i una reivindicació de canvi.

Enriqueta

Enriqueta

AGRANAR

NETEJAR
CRISTALLS

Elvira

Mari

Mari

Maria

Meri

FER L'HABITACIÓ

Amparo

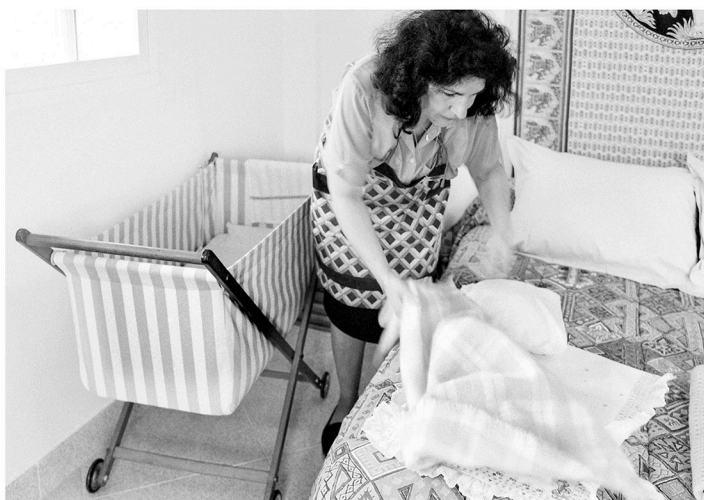
Amparo

Mónica

Elvira

Enriqueta

Conxa

L
L
E
V
A
R

L
A

P
O
L
S

Alfonsa

Mari

Conchi

NETEJAR EL BANY

Meri

Conxa

Meri

Conxa

Eli

Enriqueta

NETEJAR LA ROBA

Elvira

María José

Elvira

Mari

Mari

Amelia

NETEJAR LA CUINA, FER EL DINAR

Mari

Conxa

Carmen

Meli

Elvira

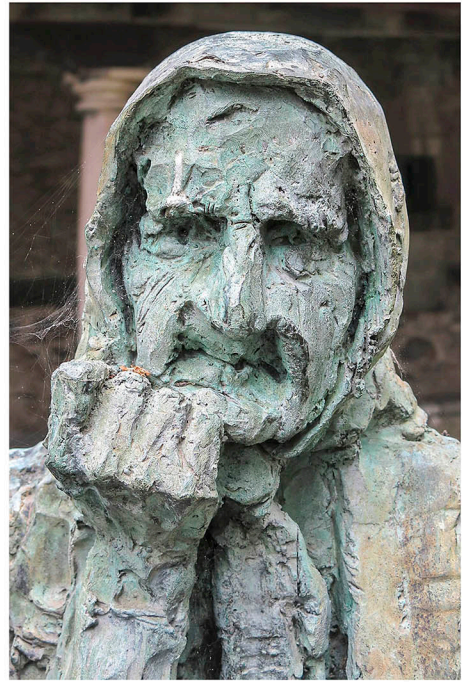

Maria

REPRODUCCIONS

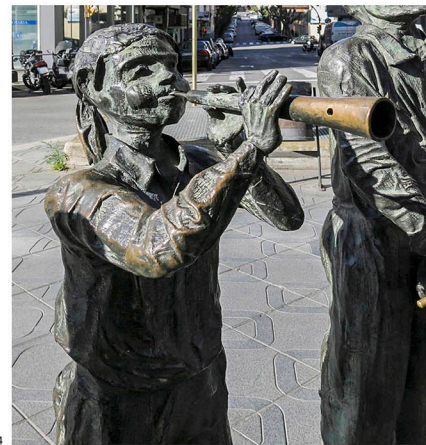
1 Vicent Benito Botella, *Maternitat*, 1994

2 Pepe Antonio Márquez, *Ploraneres* (fragment)

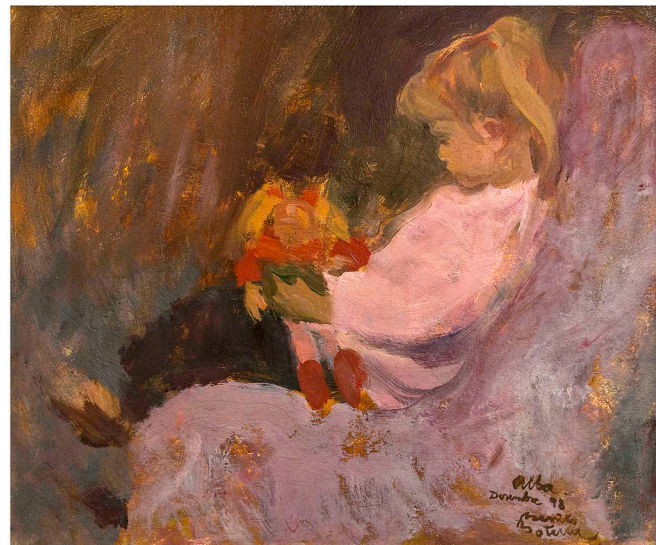
3 Toni Espinar, *Safareig* (Otos)

4 Francesc Anglès, *Monument als castellers* (Tarragona), 1999

5 Vicent Benito Botella, *Dibuix*, 1999

6 Vicent Benito Botella, *Alba*, 1998

fotografies 1,5,6: Carolina Latorre-Canet CC BY-SA 3.0

fotografies 2,3,4: Vicenç Salvador Torres Guerola CC BY-SA 3.0

XIQUETES I XIQUETS DEL CARRER (1993)

Carrer dels arbres, Benimaclet (València)

El projecte fotogràfic *Xiquetes i xiquets del carrer* és un projecte col·lectiu realitzat a València l'any 1993. L'objectiu principal del projecte era donar visibilitat a la problemàtica de les xiquetes i xiquets que passaven molt de temps al carrer per una manca de recursos i d'atenció.

Hi participaren:

- Rafael Arroyo i Carmen Valls, professors de l'IES Ramon Llull de València;
- Laura Malo i Núria March, mestres;
- Ricardo Salom, professor de tècniques i tecnologia de la imatge de l'Escola Universitària de Magisteri de la Universitat de València;
- Jesús Salinas, mestre de l'Escola d'Integració Gitana de Sant Antoni de Benaxeve, amb fotografies del seu llibre *Arcàngeles morenos*.
- Carolina Latorre-Canet (AILM).

Va coordinar l'exposició Vicenç Salvador Torres Guerola (AILM). Organitzaren l'exposició el col·lectiu d'educació de carrer SOM i la Fundació Ferrer i Guàrdia.

Les fotografies van ser exposades al Café Lisboa, a València, amb el títol *Xiquets del carrer*, a la sala d'exposicions de l'ajuntament d'Alaquàs, amb el títol *Niños y niñas en la calle*, i a la Mancomunitat del barri de Crist, amb el nom *¿Y en la calle qué hacemos?*.

Carmen

Maria

VALL DE L'ISÀVENA, RIBAGORÇA (2018-2019)

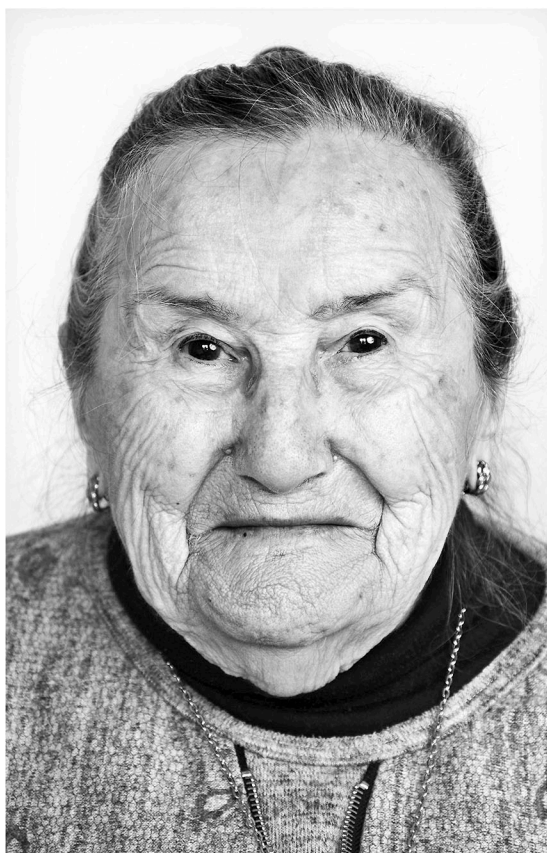
Carla

Mariona

Marta

Jerónima

AGUAFA, GUADASSUAR (2019)

Pepa

Lola

Inés

Conchín

L'any 2018 vam encetar un projecte de col·laboració amb l'associació Aguafa, de Guadassuar. Aguafa és una entitat sense ànim de lucre que va ser fundada l'any 2002 per un grup de familiars de persones amb Alzheimer. Es dedica a millorar la qualitat de vida de les persones afectades per l'Alzheimer mitjançant la creació d'un entorn adequat i l'aplicació de teràpies no farmacològiques. Els objectius de l'activitat de l'associació són alentir el procés evolutiu de la malaltia, facilitar el desenvolupament d'aquestes persones en les tasques de la vida quotidiana i aconseguir augmentar la seua autoestima. A més, proporciona un gran respir psicològic a les persones que es dediquen a cuidar els malalts.

C
U
B
A

D
I
A
R
I

D
E

V
I
A
T
G
E

1
9
9
4

Estrella,
Güines

Bejuco,
Güines

Pianista,
Cienfuegos

REPORTATGE GRÀFIC (2018-2019)

Vicenç Salvador Torres Guerola

(Mallorca, 1965)

Producció fotogràfica des de la dècada dels 80.

És l'arxiver des que faltà Ismael Latorre Mendoza (2011) i des del 2018 la seua producció fotogràfica forma part de l'AILM. Col·labora com a viquipedista des de l'any 2015 i aporta fotografies a través del projecte Wikimedia Commons per a il·lustrar articles de la Viquipèdia. Treballa en el tractament digital de les imatges de l'Arxiu. Col·labora en la recuperació de l'arxiu de Vicent Nàcher d'Algemesí.

Moltes de les seues fotografies s'han publicat també en altres indrets, com ara en edicions de la Universitat de València, de la Institució Alfons el Magnànim - Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, de la Generalitat Valenciana - Consorci la Ribera i dels ajuntaments d'Algemesí, Alginet, Carcaixent, Benifaió i Sollana; en l'Enciclopèdia Catalana en línia; en llibres d'autor, i en premsa, revistes, portals de cultura i pàgines web.

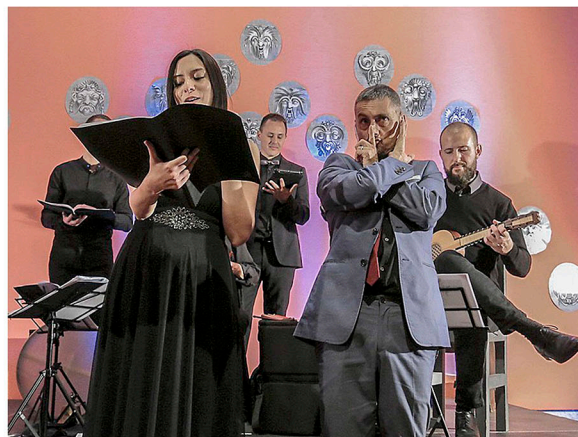
2 Pilar Moral, Música Trobada, *Stabat Mater* de Pergolesi. Pati de l'Ambaixador Vich, València (14-04-2019)

3 Lídia Santacreu i Ferrà, poetessa de Benissa (16-06-2018)

4 Pepa Gómez, presentació de *PilotaViu*, Casa Cantonera, Algemesí (2018)

5 Delia Agúndez, Capella de Ministres, *La fascinant deformitat*. Museu de Belles Arts, València (2019)

6 Música Trobada, Microconcert, Museu de Belles Arts, València (18-11-2018)

7 Sònia Bosch Bivià, directora de *La Veu d'Alginet* (18-07-2018)

R
E
I
V
I
N
D
I
C
A
T
I
V
E
S

desembre 1986
Madrid

8 de març 2017
Campus de Tarongers
València

8 de març 2019
València

Alginet, 17 de juny 2023

VNIVERSITAT (GÆ)
ID VALÈNCIA (GÆ) Facultat de Magisteri

Arxiu Ismael Latorre Mendoza

COMISSIÓ D'IGUALTAT (GÆ)

